

UDC 330.3:33822:311.31

JEL classification: O11, O20, E30, C82

DOI: 10.35774/visnyk2023.03.096

Михайло ТРОФІМЧУК,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука,

вул. Степана Дем'янчука, 4, м. Рівне, 33000, Україна.

Електронна адреса: mr.trofimchuk@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0225-4384

Олег КОЛОЇЗД,

аспірант,

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука,

вул. Степана Дем'янчука, 4, м. Рівне, 33000, Україна.

Електронна адреса: o.koloizd@gmail.com

ORCID ID: 0009-0004-3752-2256

ПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СТАТИСТИКИ ЯК ІНДИКАТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Трофімчук М., Колоїзд О. Показники соціальної та економічної статистики як індикатори економічної безпеки держави. *Вісник економіки*. 2024. Вип. 3. С. 96–115. DOI: 10.35774/visnyk2023.03.096

Trofimchuk, M., Koloizd, O. (2024). Pokaznyky sotsialnoi ta ekonomichnoi statystyky yak indykatory ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Indicators of social and economic statistics as metrics of state economic security]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 3, 96-115. DOI: 10.35774/visnyk2023.03.096

Анотація

Вступ. Економічна безпека є одним із головних аспектів сталого розвитку держави. Вона охоплює здатність країни захищати свої економічні інтереси, забезпечувати стабільне функціонування та розвиток економічної системи, а також мінімізувати ризики, пов'язані із зовнішніми та внутрішніми загрозами. Важливу роль в оцінюванні рівня та моніторингу економічної безпеки відіграють показники соціально-економічної статистики, які дають змогу аналізувати стан економіки, виявляти потенційні загрози та розробляти заходи для їх нейтралізації.

Мета. Метою статті є визначення основних соціально-економічних показників, які доцільно використовувати як індикатори стану економічної безпеки та обґрунтування особливостей їх аналізу й інтерпретації в контексті оцінювання економічної безпеки на прикладі економіки України.

© Михайло Трофімчук, Олег Колоїзд, 2024.

Методи. Проведене дослідження ґрунтується на системному підході, відповідно до якого економіка становить систему, в якій взаємодіють різні елементи, зокрема це промисловість та торгівля, фінансовий сектор, соціальна сфера. Метод причинно-наслідкових зв'язків використовувався для обґрунтування та інтерпретації значень і динаміки змін соціально-економічних статистичних показників у контексті економічної безпеки країни. Також у статті використано такі методи статистичного аналізу, як динамічний та структурний аналіз окремих показників соціально-економічної статистики для виявлення тенденцій та структурних змін економічної безпеки України. Крім цього, використано методикою розрахунку коефіцієнта парної кореляції для виявлення та обґрунтування взаємозв'язку окремих економічних явищ, що можна застосувати для оцінювання та моніторингу економічної безпеки країни.

Результати. У дослідженні означено роль показників соціально-економічної статистики для оцінювання економічної безпеки країни. Визначено та обґрунтовано основні критерії до показників, які можуть бути індикаторами економічної безпеки країни. Відповідно до системного підходу сформовано перелік показників макроекономічної та соціальної статистики з метою їх аналізу як індикаторів економічної безпеки. Встановлено, що певні показники можуть мати умовно нормативні (оптимальні) значення, відхилення від яких буде вказувати на погіршення рівня економічної безпеки. На прикладі даних соціально-економічної статистики України обґрунтовано взаємозв'язок конкретних числових значень, динаміки змін, структурних особливостей таких показників, як валовий внутрішній продукт, рівень інфляції, рівень безробіття, сальдо зовнішньоторговельного балансу, номінальна середня заробітна плата, державний борг з економічною безпекою країни.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності формування комплексної системи моніторингу економічної безпеки із застосуванням статистичних даних окремих показників соціально-економічного розвитку, визначенням їхніх граничних значень з метою фіксування відхилень та подальшого своєчасного реагування на їх зміни в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Ключові слова: економічна безпека; соціально-економічна статистика; макроекономічні показники; сталий розвиток; інфляція; безробіття.

Формули: 0, рис.: 8, табл.: 0, бібл.: 31.

Mykhailo TROFIMCHUK,
PhD (Economics), Associate Professor
Department of Management,
Academician Stepan Demianchuk International
University of Economics and Humanities,
4 Stepana Demianchuk st., Rivne, 33000, Ukraine,
e-mail: mr.trofimchuk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0225-4384

Oleg KOLOIZD,

postgraduate student,

Academician Stepan Demianchuk International

University of Economics and Humanities,

4 Stepana Demianchuk st., Rivne, 33000, Ukraine,

e-mail: mr.trofimchuk@gmail.com

ORCID ID: 0009-0004-3752-2256

INDICATORS OF SOCIAL AND ECONOMIC STATISTICS AS METRICS OF STATE ECONOMIC SECURITY

Abstract

Introduction. *Economic security is one of the key aspects of a state's sustainable development. It covers the state's ability to protect its economic interests, ensure stable functioning and development of the economic system, and minimize risks associated with external and internal threats. An important role in assessing the level and monitoring of economic security is played by indicators of socio-economic statistics, which allow analyzing the economy, identifying potential threats and developing measures to neutralize them.*

Purpose. *The purpose of the article is to identify the main socio-economic indicators that should be used as measures of economic security and to substantiate the specifics of their analysis and interpretation in the context of economic security assessment on the example of Ukraine's economy.*

Methods. *The study is based on a systemic approach, according to which the economy is a system in which various elements interact, including industry and trade, the financial sector, and the social sphere. The method of causal relationships was used to substantiate and adapt the values and dynamics of changes in socio-economic statistical indicators in the context of the state's economic security. The article also uses methods of statistical analysis, such as dynamic and structural analysis of individual indicators of socio-economic statistics, to identify trends and structural changes in the economic security of Ukraine. In addition, the methodology for calculating the correlation coefficient was used to identify and substantiate the relationship between individual economic indicators, which can be used to assess and monitor the economic security of the state.*

Results. *The study defines the role of indicators of socio-economic statistics in assessing the economic security of the country. The main criteria for indicators that can serve as indicators of the country's economic security are defined and substantiated. Based on a systematic approach, a list of macroeconomic and social statistics indicators is formed with the aim of analyzing them as indicators of economic security. It is established that certain indicators may have conditionally normative (optimal) values, deviation from which will indicate deterioration in the level of economic security. Using the data of socio-economic statistics of Ukraine as an example, it is substantiated that specific numerical values, dynamics of changes, structural features of such indicators as gross domestic product, inflation rate, unemployment rate, foreign trade balance, nominal average wage, and public debt are interrelated with the economic security of the state.*

Prospects for further research consider the necessity of creating a comprehensive system for monitoring economic security using statistical data of certain indicators of socio-economic development, determining their marginal values in order to detect deviations and provide effective respond to their changes in the medium and long term perspective.

Keywords: economic security; socio-economic statistics; macroeconomic indicators; sustainable development; inflation; unemployment.

Formulas: 0, **fig.:** 8, **tabl.:** 0, **bibl.:** 31.

JEL classification: O11, O20, E30, C82

Постановка проблеми. Економічна безпека охоплює кілька основних компонентів: макроекономічну стабільність, фінансову стійкість, індустріальну, продовольчу, енергетичну безпеку та соціальну стабільність. Ці компоненти взаємопов'язані і взаємозалежні, що робить аналіз економічної безпеки складним та багатограним процесом.

Показники соціально-економічної статистики є важливим інструментом для оцінювання економічної безпеки країни. Вони надають дані, необхідні для аналізу поточного стану економіки, виявлення потенційних загроз і розроблення стратегій для їх запобігання. Після виявлення потенційних загроз статистичні дані використовуються для розроблення ефективних заходів щодо їх запобігання. Наприклад, якщо аналіз показує, що певний регіон країни стикається з високими рівнями безробіття, можна розробити програми зі створення робочих місць або стимулювання бізнесу. Якщо простежується загроза фінансової нестабільності, можна вжити заходи щодо посилення грошово-кредитної політики або контролю над фінансовими інститутами.

Показники соціально-економічної статистики також важливі для моніторингу та оцінювання ефективності вжитих заходів. Регулярне збирання та аналіз даних дають змогу відстежувати динаміку змін і коригувати політику в міру необхідності. Це сприяє поліпшенню економічної безпеки і попереджає виникнення нових проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику економічної безпеки в контексті геополітичних тенденцій вивчали D. Ciuriak, P. Goff [1], зокрема аналізували, як необхідно коригувати торговельну, інвестиційну та інноваційну політику в умовах глобалізаційних обмежень, щоб зменшити ризики і загрози безпеці, що впливають з економічної взаємозалежності, забезпечуючи сприятливе підґрунтя для інновацій та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. M. Kahler [3] та G. Andruseac [2] роблять висновок, що економічні відносини між державами визначають економічну безпеку як концепцію в умовах глобалізації, яка формує міжнародне середовище та змушує переосмислювати підходи до визначення економічної безпеки.

У контексті оцінювання економічної безпеки з позицій ефективності функціонування національної економіки необхідно виокремити дослідження L. Fernandes [4] зі співавторами, які використали ВВП як основний макроекономічний показник та на його основі запропонували новий індикатор економічної ефективності, що показує, наскільки ефективно країна розподіляє ресурси від економічного зростання, щоб одночасно конвертувати їх у довгострокову перспективу, а отже, забезпечити економічну стабільність, яка є основою економічної безпеки. Соціальну складову економічної безпеки у довгостроковому аспекті детально проаналізовано у дослідженні

М. Csath зі співавторами [5], де науковці аналізують такі показники, як людський капітал, соціальний та територіальний капітал, та оцінюють, наскільки важливі ці фактори з точки зору довгострокової економічної та соціальної стабільності. До українських науковців, які вивчали поняття економічної безпеки та особливості її оцінювання на основі статистичних даних та економічних показників, можна віднести дослідження О. Хаджимової, О. Мінца та інших співавторів [6], Т. Воропаєвої [7], О. Беднасюка [8], О. Захарової і А. Побережної [9].

Однак, незважаючи на відомі напрацювання, актуальною все ще є необхідність обґрунтування вибору системи показників соціально-економічної статистики, які можуть бути індикаторами економічної безпеки, та особливостей їхнього впливу, аналізу та оцінювання в контексті економічної безпеки.

Відповідно, метою статті є визначення основних соціально-економічних показників, які доцільно використовувати як індикатори стану економічної безпеки та обґрунтування особливостей їх аналізу й інтерпретації в контексті оцінювання економічної безпеки на прикладі економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека країни – це стан економіки, за якого вона здатна ефективно функціонувати [10], стійко розвиватися і захищати свої інтереси як в умовах внутрішньої, так і зовнішньої загрози [11]. Це поняття багатовимірне та охоплює велику кількість аспектів. Насамперед, це економічна стабільність. Економічна стабільність має фундаментальне значення для економічної безпеки та передбачає підтримку стійкого економічного зростання. Тобто стабільність гарантує, що економіка може протистояти шокам, незалежно від того, чи походять вони з внутрішніх чи зовнішніх джерел.

Основним аспектом забезпечення такої стабільності є стале зростання, тобто економічний розвиток, який задовольняє поточні потреби, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, що передбачає ефективне управління ресурсами, захист навколишнього середовища та інвестиції в людський капітал [5].

Очевидно, що жодна національна економіка не може повноцінно функціонувати та розвиватись без інтегрованості в світову економіку. Тобто, сучасна економіка не може розвиватися без міжнародних торгівельно-економічних відносин. Глобалізація та економічна інтеграція зробили міжнародні зв'язки та взаємодію невід'ємними складовими розвитку [12]. Тобто, глобалізація призвела до того, що економічна діяльність перетнула національні кордони. Країни більше не існують в ізоляції: товари та послуги, капітальні інвестиції та робоча сила переміщуються по всьому світу. Міжнародні відносини створюють платформу для виходу на нові ринки, що дає змогу компаніям розширювати свої бізнес-можливості за межі національних кордонів. Тому зовнішні економічні відносини мають великий вплив на економічну безпеку країни.

Оскільки економічна безпека країни визначається її здатністю підтримувати стабільний рівень економічного зростання, захищати національні інтереси та ефективно долати внутрішні та зовнішні виклики, то фінансова система відіграє критично важливу роль у створенні цієї безпеки, акумулюючи кошти для розвитку, підтримуючи стабільність і здійснюючи контроль за валютними ризиками [13]. Фінансова система є основним компонентом економічної безпеки країни. Її здатність забезпечувати стабільність

фінансового сектору, ефективно розподіляти ресурси, управляти державним боргом, контролювати інфляцію, захищати економіку від зовнішніх шоків і підтримувати інновації сприяє створенню стійкої та динамічної економіки. Щоб оцінити вплив фінансової складової на економічну безпеку, можна проаналізувати динаміку світового ВВП (рис. 1).

Рис. 1. Темп приросту світового ВВП у відсотках (%)

Джерело: [14].

Азіатська фінансова криза 1997 р. стала важливим уроком для економістів, фінансистів і політиків, підкреслюючи значущість стабільності валютних курсів, ефективного фінансового регулювання та прозорості [15]. Глобальна фінансова криза 2008 р. продемонструвала, як взаємозв'язок фінансових систем і відсутність адекватного регулювання можуть призвести до глобальних економічних потрясінь. Ця криза була імпульсом для реформ у фінансовому секторі та змін у підходах до управління ризиками. Боргова криза в країнах Європейський Союз 2015 р., особливо в Греції, продемонструвала, як глобальні фінансові проблеми можуть торкнутися економік окремих країн і вплинути на весь європейський союз, підриваючи безпеку економіки Єврозони. Ця криза також підкреслила важливість структурних реформ і необхідну гнучкість в ухваленні управлінських рішень. Нестабільність фінансових систем (рис. 1) суттєво вплинула на світову економічну безпеку, що проявилось у падінні темпів зростання ВВП національних економік та загальносвітового господарства. Соціальною складовою економічної безпеки є комплексні системи соціального захисту, у т. ч. страхування на випадок безробіття, охорони здоров'я та пенсійне забезпечення, мають вирішальне значення для економічної безпеки [16]. Вони допомагають пом'якшити негативні наслідки економічних спадів для населення та підтримують соціальну стабільність.

З огляду на вищевказане, необхідно зауважити, що це дослідження ґрунтується на системному підході, згідно з яким економіку розглядають як систему, в якій взаємодіють різні елементи – фінансовий сектор, промисловість, сільське господарство і соціальна сфера. Тому важливо відстежити конкретні макроекономічні показники та показники

соціальної статистики, які давали б уявлення про стан, ризики та загрози економічній безпеці.

Обґрунтування вибору показників, які можуть бути індикаторами економічної безпеки в контексті системного підходу, є важливим етапом у формуванні системи моніторингу та оцінювання економічної стабільності країни або регіону. Вибір цих показників залежить від багатьох факторів, і важливо враховувати кілька основних аспектів для їх адекватного визначення. Насамперед, це релевантність до економічної безпеки. Індикатори мають бути тісно пов'язані з такими аспектами економічної безпеки, як економічний розвиток, обсяги виробництва, стабільність фінансових ринків, стабільність валюти, рівень соціальної напруги, структура економічної діяльності та ін.

Також показники повинні мати здатність до прогнозування потенційних економічних проблем. Важливо, щоб обрані індикатори могли сигналізувати про зміни в економічній ситуації до того, як ці зміни стануть критичними. Обрані показники мають бути актуальні й доступні для регулярного моніторингу. Потрібно забезпечити, щоб дані збиралися й оновлювались своєчасно й були достовірними. Крім цього, індикатори повинні дати змогу порівняння з міжнародними стандартами та іншими країнами. Це допомагає краще зрозуміти місце країни в глобальному економічному контексті й виявити потенційні слабкі місця.

Оскільки встановлено, що економічна безпека – це багатоаспектне поняття, що охоплює різноманітні показники, які можна поділити на дві основні категорії: показники з нормативними значеннями та показники, які оцінюються в динаміці, тобто не мають еталонних значень. Ця відмінність важлива для аналізу та моніторингу стану економіки, оскільки кожна категорія потребує різних підходів до оцінки та інтерпретації. Отже, відповідно до вказаних вище параметрів, до основних макроекономічних показників соціально-економічної статистики, які можуть бути використані для моніторингу, аналізу та оцінювання економічної безпеки, можна віднести валовий внутрішній продукт, рівень інфляції (індекс споживчих цін), рівень безробіття, рівень доходів (реальна та номінальна заробітна плата), платіжний баланс (зовнішньоторговельний баланс) та державний борг.

Один із основних індикаторів, що відображає наявність чи відсутність такого розвитку, є валовий внутрішній продукт (ВВП). З позицій економічної безпеки надто високі темпи зростання ВВП можуть призводити до перегріву економіки, зростання інфляції та економічних дисбалансів [17]. З іншого боку, занадто низькі темпи зростання можуть свідчити про стагнацію та недостатню економічну активність. Оптимальні темпи зростання ВВП залежать від рівня економічного розвитку країни і мають забезпечувати стабільне зростання підвищення рівня життя населення. Для розвинених країн оптимальним вважається зростання в межах 2–3% на рік, для країн, що розвиваються, – 5–7%. [18]. Однак в українських реаліях, коли вже понад 10 років йде війна, очевидно не можна розраховувати на якісь стабільні показники приросту, особливо після 2022 р., коли були захоплені значні території, знищено інфраструктуру, багато виробничих потужностей, особливо в металургії, відбувся відплив людських ресурсів, внаслідок чого у 2022 р. ВВП зменшився практично на 30% (рис. 2).

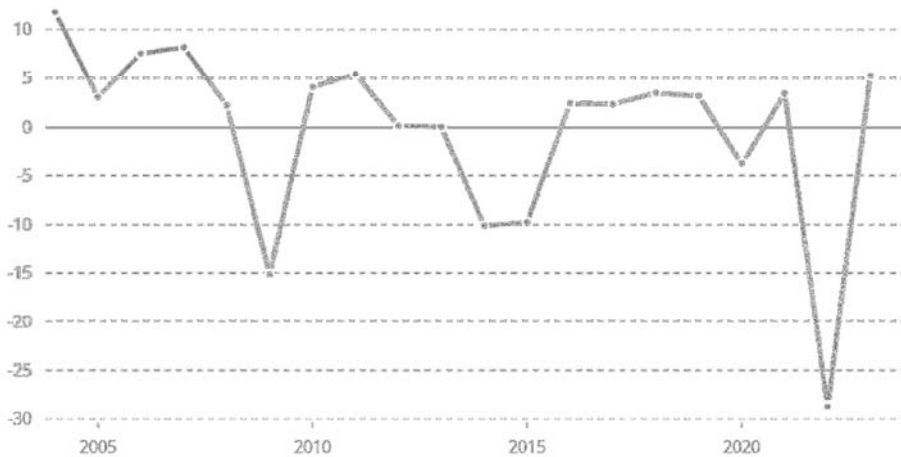

Рис. 2. Темп приросту ВВП України у відсотках (%) за 2004–2023 рр.
Джерело: [19].

Якщо відкинути екстремальні значення, зумовлені фінансовою кризою у 2008–2009 рр. (яка показала слабкість фінансової системи країни та вразливість вітчизняної економіки до зовнішніх шоків), революцією та початком війни у 2014 р., масштабним вторгненням у 2022 р., то середньорічний приріст ВВП за досліджуваний період становив 3,58%, а за період з 2004–2013 рр. (відносна політична та воєнна стабільність) середньорічний темп приросту становив 4,7%, що майже відповідало нижньому порогу оптимального приросту ВВП для країн, що розвиваються.

Окрім динаміки ВВП, важлива також його структура. Одним із основних аспектів економічної безпеки є диверсифікація економіки. Країни з диверсифікованою структурою ВВП менш уразливі до зовнішніх шоків, таких як коливання цін на сировинні товари або глобальні економічні кризи. Наприклад, країни, що залежать від експорту нафти, часто стикаються з економічними труднощами під час зниження світових цін на нафту.

Україна в цьому контексті також є чітким прикладом значимості диверсифікованості економіки. Так, у 2008–2009 рр. внаслідок світової фінансової кризи валовий внутрішній продукт України суттєво знизився, оскільки економічний спад у світі зачепив головні сектори економіки – металопрокат і агросектор. Україна була експортером таких сировинних товарів, як метали й аграрна продукція, які становили основу експортної виручки. Під час кризи ціни на ці товари на світових ринках значно впали. Це вплинуло також на доходи від експорту, погіршивши торговий баланс і валютну стійкість, інфляційні показники та інше. Так само на економічну безпеку негативно вплинула залежність української економіки в останні роки (в контексті експорту) від агросектору, доля експорту продукції якого в структурі зовнішньоторговельної діяльності становила у 2023 р. понад 50% (рис. 3).

Рис. 3. Структура експорту української економіки за 2018–2023 рр.
Джерело: розроблено авторами на основі [20].

Саме агросектор за останні роки був флагманом експорту української економіки, оскільки в результаті воєнних дій два з трьох найбільших виробників сталі були майже повністю знищені (зокрема, металургійні комбінати ім. Ілліча та «Азовсталь», які виробляли 40% сталі в країні). Також війна призвела до ускладнення логістики і втрати ринків збуту. Заблоковані морські порти, пошкоджені автомобільні та залізничні магістралі, введення обмежень на експорт через військові дії суттєво ускладнили або навіть зробили неможливим постачання продукції до кінцевих споживачів. Це негативно вплинуло на ВВП, призвело до зниження експортної виручки, а отже, й валютних надходжень, які важливі для стабілізації гривні на валютному ринку. Все це суттєво негативно вплинуло на економічну безпеку нашої держави.

Тобто, на прикладі України можна констатувати, що зовнішньоторговельний баланс впливає на економічну безпеку. Цей вплив можна пов'язати з різними індикаторами, у т. ч. з валютними резервами, стабільністю національної валюти, борговим навантаженням і загальною стійкістю економіки. Загалом позитивний зовнішньоторговельний баланс приводить до накопичення валютних резервів, що посилює економічну безпеку країни. Валютні резерви відіграють важливу роль у підтриманні стабільності національної валюти, забезпеченні ліквідності на зовнішніх ринках і покритті короткострокових зобов'язань перед іноземними кредиторами. Профіцит торговельного балансу сприяє зміцненню національної валюти, оскільки попит на неї збільшується зі зростанням експорту.

Сильна національна валюта зменшує вартість обслуговування зовнішнього боргу і знижує інфляційні ризики, пов'язані з імпортом товарів і послуг. Також це сприяє розвитку експортних галузей і створенню нових робочих місць, що підвищує загальну стійкість економіки. Економіка, орієнтована на експорт, менш схильна до внутрішніх шоків і може легше адаптуватися до змін на світовому ринку. Дефіцит торговельного

балансу призводить до скорочення валютних резервів, що послаблює економічну безпеку країни.

Згідно зі статистичними даними, українська економіка характеризується суттєвим дисбалансом у зовнішній торгівлі, що зумовлює тиск на фінансову систему та послаблює економічну безпеку, а після повномасштабного вторгнення ці процеси значно посилюються (рис. 4).

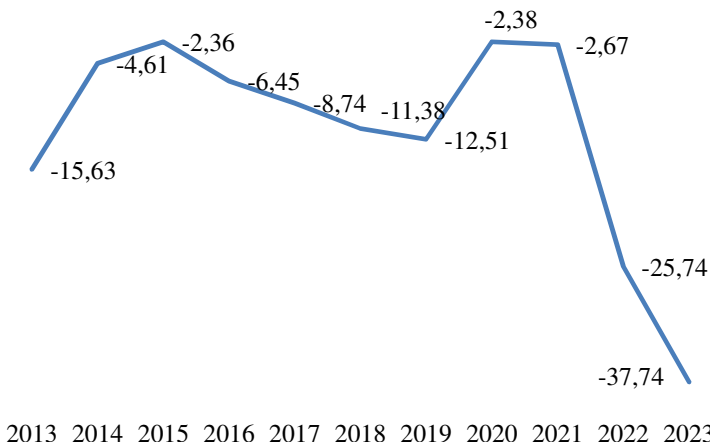

Рис. 4. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі України в млрд дол. США
Джерело: розроблено авторами на основі [21].

Дефіцит зовнішньоторговельного балансу спричинює тиск на курс національної валюти, девальвуючи її, а це зумовлює підвищення цін на імпортовані товари, що впливає на рівень інфляції в країні. Висока інфляція знижує купівельну спроможність населення та може призвести до соціальної напруженості. Крім того, зростання цін на імпортовані товари викликає ланцюгову реакцію підвищення цін на внутрішньому ринку, що вносить дисбаланс в економіку та підриває економічну безпеку країни. Загалом вплив девальвації на рівень інфляції в Україні досліджено на основі показника еластичності [22], встановлено що за девальвації гривні на 1% рівень інфляції зростає на 0,45%.

Показник рівня інфляції умовно можна віднести до нормованих показників, звичайно, найкраще, коли її немає, однак цього практично неможливо досягти на довготривалій основі. Неокейнсіанська модель передбачає, що оптимальний рівень інфляції має бути в межах 2% [23]. Однак зазвичай вважається, що помірний рівень інфляції в межах 2–3% на рік є оптимальним для стійкого економічного зростання для економічно розвинених країн. Це значення визнано багатьма центральними банками у всьому світі [24]. Загалом негативний вплив інфляції на економічну безпеку може виявлятися у різних вимірах. Наприклад, це втрата купівельної спроможності. Висока інфляція веде до зниження реальної заробітної плати та доходів населення, що погіршує рівень життя і соціальну стабільність та купівельну спроможність, що впливає на зміну обсягів виробництва товарів через дисбаланс купівельного спроможного попиту.

Також інфляція зумовлює невизначеність в економіці, що може відлякувати інвесторів. Високі та нестабільні темпи інфляції ускладнюють довгострокове планування та оцінку ризиків. Окрім цього, інфляція збільшує витрати виробництва, що може призвести до зниження конкурентоспроможності національних товарів на міжнародних ринках. Що стосується України, то показник інфляції суттєво коливався в різних періодах (рис. 5).

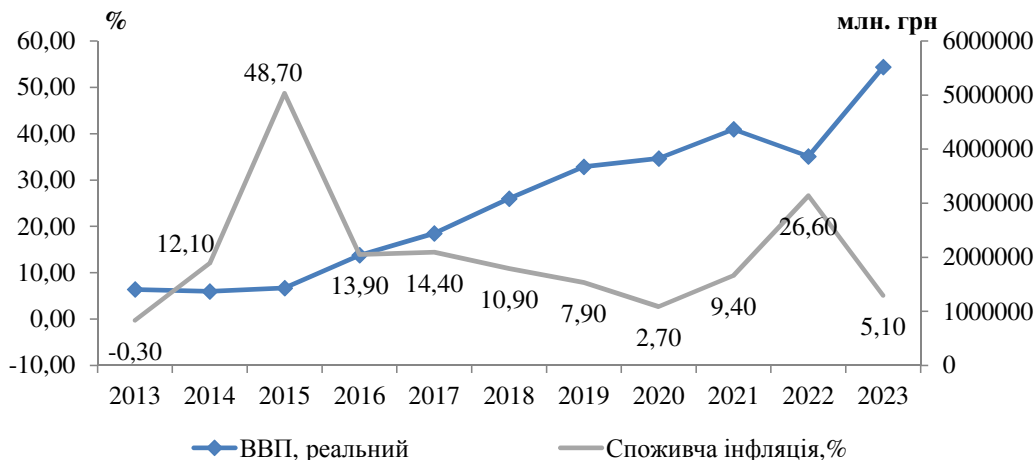

Рис. 5. Динаміка реального ВВП України та рівня споживчої інфляції
Джерело: розроблено авторами на основі [25; 26].

Якщо відкинути екстремальні значення з вибірки (2014 та 2022 рр.), які обумовленні фазами війни в Україні, то середнє значення інфляції становило близько 9%, тобто це відповідає помірному рівню інфляції [24], за якого, згідно з рис. 5, простежується економічне зростання, тобто підвищувався реальний ВВП країни. Тому орієнтир для національної економіки щодо забезпечення економічної безпеки – це такий рівень інфляції, що не перевищує 8% з подальшою стратегією на його зменшення. Зокрема, стратегічна ціль Національного банку України – 5% [27].

Інфляція тісно взаємопов'язана з таким показником соціальної статистики, як заробітна плата. Номінальна зарплата, скоригована на рівень інфляції, формує реальну заробітну плату. Вона відображає купівельну спроможність населення і є важливим показником економічного добробуту. В контексті економічної безпеки, якщо номінальна зарплата зростає, але рівень інфляції збільшується швидше, реальна зарплата може знижуватися, що призводить до спадання купівельної спроможності, зниження життєвого рівня та інших негативних економічних і соціальних наслідків. В Україні за 10 останніх років (з 2014 до 2023 рр.) інфляція нагромаджуваним підсумком зросла на 151%, а середня номінальна заробітна плата – на 185% (рис. 6).

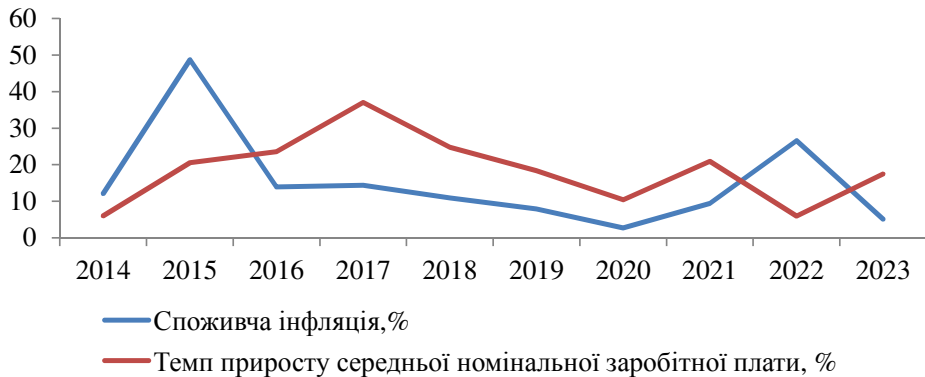

Рис. 6. Зіставлення динаміки споживчої інфляція та темпів приросту номінальної середньої зарплати в Україні

Джерело: розроблено авторами на основі [26; 28].

Ще одним важливим аспектом соціальної статистики в контексті економічної безпеки є рівень безробіття. Так, якщо він високий, то це негативно впливає на економіку та суспільство, у т. ч. зумовлює зниження рівня життя, зростання соціальної напруженості та зменшення податкових надходжень до бюджету. Високий рівень безробіття негативно позначається на економічному зростанні. Безробітні люди не виробляють товарів і послуг, що призводить до зниження загального обсягу виробництва. Крім того, високий рівень безробіття зумовлює зниження споживчого попиту, оскільки безробітні мають менші доходи, а отже, менш активно беруть участь у споживанні товарів і послуг. Це може призвести до уповільнення економічного зростання і навіть до рецесії. Загалом економічний спад або підйом і рівень безробіття тісно пов'язані між собою, про що свідчать соціально-економічні статистичні дані в Україні (рис. 7).

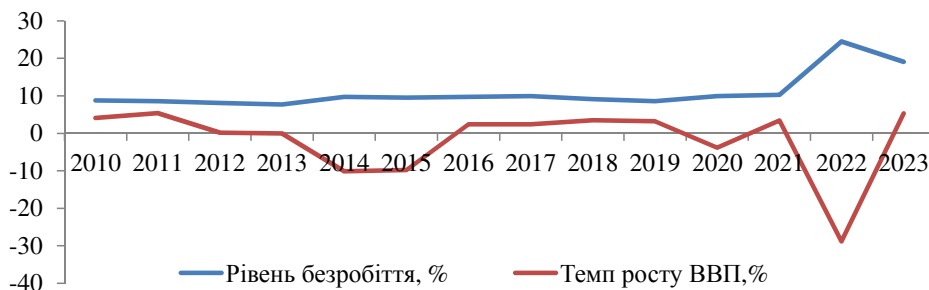

Рис. 7. Динаміка темпів приросту ВВП та рівнів безробіття в Україні
Джерело: розроблено авторами на основі [19; 29].

Так, для вищедосліджуваного періоду коефіцієнт кореляції між цими показниками становить - 0,62, а для періоду 2016–2023 рр. становить - 0,74. Це свідчить про тісний обернений взаємозв'язок показників, тобто якщо зростають темпи приросту ВВП, рівень безробіття зменшується. Такий взаємозв'язок можна використати для

моделювання безробіття залежно від змін в економіці, що є важливим елементом системи відслідковування економічної безпеки країни. Необхідно також зазначити, що безробіття збільшує навантаження на державний бюджет. Держава змушена збільшувати витрати на соціальні програми, допомоги з безробіття, програми перенавчання та створення робочих місць. Це може призвести до збільшення дефіциту бюджету та державного боргу. Державний борг є важливою економічною категорією, яка безпосередньо впливає на економічну безпеку країни. Економічна безпека включає в себе здатність держави захищати свої економічні інтереси та забезпечувати сталий розвиток економіки в довгостроковій перспективі. У цьому контексті державний борг відіграє подвійну роль, впливаючи як позитивно, так і негативно на економічну безпеку.

З одного боку, державний борг може слугувати важливим інструментом для фінансування державних видатків, особливо в умовах економічної кризи або необхідності великих інвестицій в інфраструктуру та соціальні програми. Запозичення дають змогу державі підтримувати високий рівень зайнятості, стимулювати економічне зростання та забезпечувати соціальну стабільність. Однак, з іншого боку, надмірне накопичення державного боргу може становити значну загрозу для економічної безпеки країни. Високий рівень боргу може призвести до негативних наслідків, у т. ч. збільшення фінансового навантаження на бюджет, зниження інвестиційної активності та посилення залежності від зовнішніх кредиторів. Україна здійснює вимушену активну боргову політику, що відображається на співвідношенні боргу до ВВП держави (рис. 8).

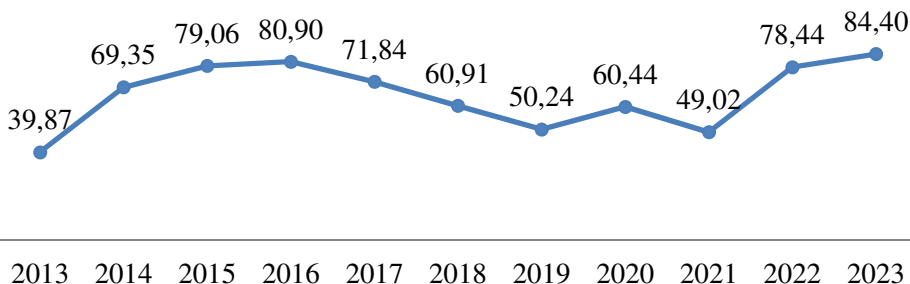

Рис. 8. Співвідношення Державного та гарантованого державою боргу до ВВП у відсотках (%)

Джерело: розроблено авторами на основі [30].

Державний борг як статистичний показник також входить до складу показників, які мають певні нормативні параметри. Міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк, пропонують загальні рекомендації щодо рівня державного боргу. Наприклад, у рамках Маастрихтських критеріїв для країн Європейського союзу встановлений максимальний рівень державного боргу в 60% від ВВП. Ці рекомендації ґрунтуються на історичному досвіді та аналізі стійкості державних фінансів. Однак кожна країна має свої унікальні економічні та фінансові характеристики, які необхідно враховувати під час визначення оптимального рівня

державного боргу. Країни з високорозвиненими фінансовими ринками та сильними інституційними структурами можуть собі дозволити вищий рівень боргу порівняно з країнами, що розвиваються. Також у дослідженні S. Cecchetti [31] зазначається, що граничне відношення між державним боргом і ВВП для переважної більшості країн може становити в середньому 77%. Також вчені звертають увагу на те, що взаємозв'язок державного боргу та економічного зростання суттєво варіюється в різні проміжки часу та в різних державах.

Згідно з рисунком, Україна значно перевищила нормативні показники для рівня боргу відносно ВВП. Державний борг, що перевищує 80% від ВВП, становить виклик для економічної стійкості та безпеки країни, адже вимагає значних витрат на його обслуговування (виплату відсотків і погашення основної суми), що збільшує фінансове навантаження на бюджет. Це призводить до скорочення інших важливих видатків, таких як соціальні програми, освіта та охорона здоров'я, особливо на фоні колосальних витрат на оборонну сферу. Великий зовнішній борг збільшує залежність країни від іноземних кредиторів, що знижує економічну незалежність і може поставити країну під тиск міжнародних фінансових організацій та інших держав. У разі неможливості обслуговування боргу країна може зіткнутися з дефолтом, що веде до втрати довіри з боку міжнародних інвесторів, зниження кредитних рейтингів і зростання вартості запозичень у майбутньому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати дослідження свідчать, що соціально-економічна статистика відіграє важливу роль у відслідковуванні стану економічної безпеки держави. Вона надає необхідну інформацію для оцінювання поточного стану економіки, виявлення тенденцій закономірностей та загроз, прогнозування кризових ситуацій, оцінювання ефективності управління та ухвалення відповідних рішень. На основі показників соціально-економічної статистики як індикаторів економічної безпеки уряди та зацікавлені сторони можуть більш ефективно управляти економікою та забезпечувати її сталий розвиток. Оскільки економічна безпека – це комплексне поняття, то для його дослідження доцільно застосовувати системний підхід, згідно з яким економіка розглядається як система, в якій взаємодіють різні елементи, фінанси, виробництво та торгівля, соціальна сфера. З огляду на це необхідно використовувати відповідні показники соціально-економічної статистики, які дали би змогу оцінити стан і тенденції щодо економічної безпеки країни. Встановлено, що в основі вибору показників, які можуть бути індикаторами економічної безпеки в контексті системного підходу, насамперед є релевантність, тобто вони мають бути тісно пов'язані з аспектами економічної безпеки (стабільність функціонування, створення передумов для сталого розвитку). Крім цього, показники мають бути актуальні й доступні для регулярного відслідковування та давати змогу прогнозування потенційних економічних проблем. З огляду на це визначено й детально обґрунтованого із прикладним застосуванням відносно економіки України, що до основних показників соціально-економічної статистики як індикаторів економічної безпеки можна віднести ВВП (його обсяг, структура, динаміка), рівень інфляції, зовнішньо-торгівельний баланс, номінальна та реальна заробітна плата, рівень безробіття та державний борг. Результати дослідження також демонструють, що в контексті економічної безпеки одні показники можуть мати певні граничні чи

оптимальні значення, а інші оцінюються в динаміці, тобто виявляються тенденції, які вказують на зміни в економічній безпеці.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на формування комплексної системи моніторингу економічної безпеки із застосуванням показників соціально-економічної статистики, визначенням їхніх референтних значень та зон ризикових відхилень, з метою своєчасного реагування на зміни як у середньостроковій, так і довгостроковій перспективі.

Література

1. Ciuriak D., Goff P. Economic Security and the Changing Global Economy. *Reimagining a Canadian National Security Strategy*. 2021. № 8. 36 p. URL: https://www.cigionline.org/static/documents/NSS_Report8_sS8s9ak.pdf.
2. Kahler M. Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*. 2004. № 17 (4). P. 485–502. URL: <https://doi.org/10.1080/0951274042000326032>.
3. Andruseac G. Economic security—new approaches in the context of globalization. *CES Working Papers*. 2015. № 7 (2). P. 232–240. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=236502>.
4. Fernandes L. H., de Araújo F. H., Silva, I. E., Neto J. S. Macroeconophysics indicator of economic efficiency. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*. 2021. № 573. 125946 p. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378437121002181>.
5. Csath M., Nagy B., Taksás B., Vinogradov S., Pálfi, N. and Fási, C. Soft Factors of Economic Security. *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*. Budapest. 2019. 18 (2). P. 117–129. DOI: 10.32565/aarms.2019.2.10.
6. Khadzhyanova O., Simanaviciene Z., Mints O., Burak P., Khachatryan V. (2022). Assessment of the EU Countries' Economic Security based on the Composite Indicators. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 19, Art. #61. 690–700. URL: https://www.researchgate.net/publication/367780966_Assessment_of_the_EU_Countries'_Economic_Security_based_on_the_Composite_Indicators.
7. Voropayeva T., Verianova N. Information and economic security as priority directions of the state policy of Ukraine in the context of the strategy of «smart power». *In 2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)* (pp. 197–202). IEEE. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9772130>.
8. Бендесюк О. О. Критерії і індикатори соціально-економічної безпеки. *Вісник Хмельницького університету. Економічні науки*. 2010. № 1, Т. 2. С. 7–11. URL: [http://lib.khnu.km.ua/pdf/visnyk_tup/2010/\(147\)%20VKNU-ES-2010-N1-Volume2.pdf#page=7](http://lib.khnu.km.ua/pdf/visnyk_tup/2010/(147)%20VKNU-ES-2010-N1-Volume2.pdf#page=7).
9. Захарова О. В., Побережна А. Фінансові індикатори в системі моніторингу економічної безпеки країн. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка*. 2023. № 26. С. 73–82. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/economics/article/download/114/111>.

-
10. Inglehart R., Abramson, P. R. Economic security and value change. *American political science review*. 1994. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/economic-security-and-value-change/2DC3DDF11BA73791CCD0891E1309075F>.
 11. Borowitz M., Noonan A., El Ghazal R. US Strategic Interest in the Moon: An Assessment of Economic, National Security, and Geopolitical Drivers. *Space Policy*. 2023. 101548. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0265964623000103>.
 12. Tang S. M. Rethinking economic security in a globalized world. *Contemporary Politics*. 2015. № 21(1). P. 40–52. URL: <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.993910>.
 13. Burgess J. Peter Financial Security. Introduction to New Security Studies, in Routledge Handbook of New Security Studies. *London Press*. 2010. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203859483-13/financial-security-marieke-de-goede?context=ubx&refId=804f242a-d91e-4677-adbe-81942ead0a14>.
 14. GDP growth (annual %). World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&skipRedirection=true&start=1996&view=chart>.
 15. Khor H., Guinigundo D., Kawai M. Trauma to triumph: rising from the ashes of the Asian Financial Crisis. *World Scientific*. 2022. URL: https://amro-asia.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2023/04/Trauma-to-Triumph_Rising-From-The-Ashes-of-The-Asian-Financial-Crisis.pdf.
 16. Artige L., Dedry A., Pestieau P. Social security and economic integration. *Economics Letters*. 2014. № 123 (3). P. 318–322. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165176514000925>.
 17. Kohli H. A., Szyf Y. A., Arnold D. Construction and analysis of a global GDP growth model for 185 countries through 2050. *Global Journal of Emerging Market Economies*. 2012. № 4 (2). P. 91–153. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097491011200400202>.
 18. Jones C. I. The facts of economic growth. In Handbook of macroeconomics (Vol. 2, pp. 3–69). *Elsevier*. 2016. URL: <https://web.stanford.edu/~chadj/facts.pdf>.
 19. GDP growth (annual %) – Ukraine. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&locations=UA&start=2004>.
 20. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/tsztt/arh_tsztt2024_u.html.
 21. Статистика зовнішнього сектору. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.
 22. Трофімчук М. О. Оцінка взаємозв'язку між девальвацією гривні та індексом споживчих цін в Україні. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2023. № 1 (65). С. 61–68. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/61.pdf>.
 23. Coibion O., Gorodnichenko Y., Wieland J. The optimal inflation rate in New Keynesian models: should central banks raise their inflation targets in light of the zero lower bound?. *Review of Economic Studies*. 2012. № 79 (4). P. 1371–1406. URL: <https://academic.oup.com/restud/article-abstract/79/4/1371/1575538>.
 24. Abbritti M., Consolo A., Weber M. S. Endogenous growth, downward wage rigidities and optimal inflation. *International Monetary Fund*. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/>

- document?repid=rep1&type=pdf&doi=94c891285ebd6398648e19e0e99bebd5798e6cde 2021.
25. Валовий внутрішній продукт у цінах попереднього року. Державна служба статистики України. URL: https://csv2.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvppr_u.html.
 26. Індекси споживчих цін на товари та послуги. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ct/isc/isc_u/arh_iscpm_u.html.
 27. Чому в Україні середньострокова ціль щодо інфляції встановлена на рівні 5? НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/targets/target-ch>.
 28. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdn/szpshp/szpshp_ed_rik.xlsx.
 29. Unemployment rate, Ukraine. *IMF*. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/LUR@WEO/UKR>.
 30. Державний борг та гарантований державою борг. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>.
 31. Cecchetti S. G., Mohanty M. S., Zampolli F. The real effects of debt. *BIS Working Papers*. 2011. No. 352. URL: <https://www.bis.org/publ/othp16.pdf>.

References

1. Ciuriak, D. , Goff, P. Economic Security and the Changing Global Economy (2021). *Reimagining a Canadian National Security Strategy*, No 8. 36 p. Retrieved from https://www.cigionline.org/static/documents/NSS_Report8_sS8s9ak.pdf. [in English].
2. Kahler, M. (2004). Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*, 17 (4), 485–502. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/0951274042000326032>. [in English].
3. Andruseac, G. (2015). Economic security–new approaches in the context of globalization. *CES Working Papers*, 7(2), 232-240. Retrieved from <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=236502>. [in English].
4. Fernandes, L. H., de Araújo, F. H., Silva, I. E., Neto, J. S. (2021). Macroeconophysics indicator of economic efficiency. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 573, 125946. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378437121002181>. [in English].
5. Csath, M., Nagy, B., Taksás, B., Vinogradov, S., Pálfi, N. and Fási, C. (2019). Soft Factors of Economic Security, *AARMS – Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*. Budapest, 18 (2), pp. 117–129. DOI: 10.32565/aarms.2019.2.10. [in English].
6. Khadzhyanova, O., Simanaviciene, Z., Mints, O., Burak, P., & Khachatryan, V. (2022). Assessment of the EU Countries' Economic Security based on the Composite Indicators. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 19, Art. 61. 690–700. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/367780966_Assessment_of_the_EU_Countries'_Economic_Security_based_on_the_Composite_Indicators. [in English].

-
7. Voropayeva, T., verianova, N. (2021). Information and economic security as priority directions of the state policy of Ukraine in the context of the strategy of «smart power». In 2021 IEEE 8th *International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T)* (pp. 197-202). IEEE. Retrieved from <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9772130>. [in English].
 8. Bendesiuk, O. (2010). Kryterii i indykatory sotsialno-ekonomichnoi bezpeky [Criteria and indicators of socio-economic security]. *Visnyk Khmelnytskoho universytetu. Ekonomichni nauky - Bulletin of Khmelnytsky University. Economic sciences*, 1 vol. 2, 7-11. Retrieved from [http://lib.khnu.km.ua/pdf/visnyk_tup/2010/\(147\)%20VKNU-ES-2010-N1-Volume2.pdf#page=7](http://lib.khnu.km.ua/pdf/visnyk_tup/2010/(147)%20VKNU-ES-2010-N1-Volume2.pdf#page=7). [in Ukrainian].
 9. Zakharova, O., Poberezhna, A. (2023). Finansovi indykatory v systemi monitorynhu ekonomichnoi bezpeky krain [Financial indicators in the system of monitoring the economic security of countries]. *Visnyk Mariupolskoho Derzhavnoho universytetu seriia Serii: Ekonomika – Bulletin of Mariupol State University Series Series: Economics*, 26, 73-82. Retrieved from <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/economics/article/download/114/111>. [in Ukrainian].
 10. Inglehart, R., Abramson, P. R. (1994). Economic security and value change. *American political science review*. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/economic-security-and-value-change/2DC3DDF11BA73791CCD0891E1309075F>. [in English].
 11. Borowitz, M., Noonan, A., El Ghazal, R. (2023). US Strategic Interest in the Moon: An Assessment of Economic, National Security, and Geopolitical Drivers. *Space Policy*, 101548. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0265964623000103>. [in English].
 12. Tang, S. M. (2015). Rethinking economic security in a globalized world. *Contemporary Politics*, 21(1), 40–52. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.993910> [in English].
 13. Burgess, J. Peter (2010) Financial Security . Introduction to New Security Studies, in Routledge Handbook of New Security Studies. *London Press*. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203859483-13/financial-security-marieke-de-goede?context=ubx&refId=804f242a-d91e-4677-adbe-81942ead0a14>. [in English].
 14. GDP growth (annual %). World Bank. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&skipRedirection=true&start=1996&view=chart>. [in English].
 15. Khor, H., Guinigundo, D., Kawai, M. (2022). Trauma to triumph: rising from the ashes of the Asian Financial Crisis. *World Scientific*. Retrieved from https://amro-asia.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2023/04/Trauma-to-Triumph_Rising-From-The-Ashes-of-The-Asian-Financial-Crisis.pdf. [in English].
 16. Artige, L., Dedry, A., Pestieau, P. (2014). Social security and economic integration. *Economics Letters*, 123 (3), 318-322. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165176514000925>. [in English].
 17. Kohli, H. A., Szyf, Y. A., Arnold, D. (2012). Construction and analysis of a global GDP growth model for 185 countries through 2050. *Global Journal of Emerging*

- Market Economies*, 4(2), 91-153. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/097491011200400202>. [in English].
18. Jones, C. I. (2016). The facts of economic growth. In *Handbook of macroeconomics*, 2, pp. 3-69. Elsevier. Retrieved from <https://web.stanford.edu/~chadj/facts.pdf>. [in English].
 19. GDP growth (annual %) – Ukraine. World Bank. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&locations=UA&start=2004>. [in English].
 20. Tovarna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy [Product structure of Ukraine's foreign trade]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/tsztt/arh_tszt2024_u.html. [in Ukrainian].
 21. Statystyka zovnishnoho sektoru [Statistics of the foreign sector]. NBU. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>. [in Ukrainian].
 22. Trofimchuk, M. O. (2023). Otsinka vzaiemozviazku mizh devalvatsiieiu hryvni ta indeksom spozhyvchych tsin v Ukraini. [Assessing the relationship between hryvnia devaluation and the consumer price index in Ukraine]. *Ekonomika: realii chasu – Economics: Time Realities*, 1 (65), 61-68. Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/61.pdf>. [in Ukrainian].
 23. Coibion, O., Gorodnichenko, Y., & Wieland, J. (2012). The optimal inflation rate in New Keynesian models: should central banks raise their inflation targets in light of the zero lower bound?. *Review of Economic Studies*, 79 (4), 1371-1406. Retrieved from <https://academic.oup.com/restud/article-abstract/79/4/1371/1575538>. [in English].
 24. Abbritti, M., Consolo, A., & Weber, M. S. (2021). Endogenous growth, downward wage rigidities and optimal inflation. *International Monetary Fund*. Retrieved from <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=94c891285ebd6398648e19e0e99bebd5798e6cde>. [in English].
 25. Valovyi vnutrishnii produkt u tsinakh poperednoho roku [Gross domestic product in previous year prices]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy - State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from https://csr2.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvppr_u.html. [in Ukrainian].
 26. Indeksy spozhyvchych tsin na tovary ta posluhy [Consumer price indices for goods and services]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ct/isc/isc_u/arh_iscpm_u.html. [in Ukrainian].
 27. Chomu v Ukraini serednostrokovka tsil shchodo inflatsii vstanovlena na rivni 5%? [Why is Ukraine's medium-term inflation target set at 5%?]. NBU. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/targets/target-ch>. [in Ukrainian].
 28. Serednomisiachna zarobitna plata shtatnykh pratsivnykiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Average monthly salary of full-time employees by type of economic activity]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/gdn/szpsph/szpsph_ed_rik.xlsx. [in Ukrainian].
-

-
29. Unemployment rate, Ukraine. IMF. Retrieved from <https://www.imf.org/external/datamapper/LUR@WEO/UKR>. [in English].
 30. Derzhavnyi borh ta harantovanyi derzhavoiu borh (2023). [Public debt and publicly guaranteed debt]. Ministerstvo finansiv Ukrainy – Ministry of Finance of Ukraine. Retrieved from <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>. [in Ukrainian].
 31. Cecchetti, S. G., Mohanty, M. S., Zampolli, F. (2011). The real effects of debt. *BIS Working Papers*. No. 352. Retrieved from <https://www.bis.org/publ/othp16.pdf>. [in English].

Статтю отримано 12 серпня 2024 р.
Article received August 12, 2024.